

ГЕНЕАЛОГІЧНІ НОТАТКИ

ПЕРШИЙ З РОДУ ЗАБІЛ?

Забіли – славний український козацький рід, який вписав чимало імен у скрижалі історії України. Тут знаходимо, наприклад, і відомого козацького старшину, полковника, генерального суддю й генерального обозного Війська Запорозького Петра, який народився в Борзні й прожив 109 років (1580–1691). Від першої дружини Параски він мав 6 дітей, одружився вдруге у віці 85 років на вдові Гафії Герцик, молодший від нього на 44 роки, і мав від неї сина Івана та дочку Феодору. Можна згадати 13 борзянських сотників Забіл; поета Віктора Забілу, друга Тараса Шевченка і автора пісні «Гуде вітер вельми в полі»; дитячу поетесу Наталю Забілу; скульптора Пармена Забілу; співачку й дружину художника Врубеля – Надію і багатьох інших. Протопластом (родоначальником) цієї славної династії вважають Михайла Забілу, який жив у другій половині XVI ст. До речі, відзначимо, що слово «забіла» має коренем слово «біл» («білити», «забілювати» тощо). У польській мові словом «pabia» означають молочні продукти (молоко, сметану), якими забілюють борщ чи каву. Інколи це слово в польській мові означає яйця.

Однак є ще один Забіла, який жив у XV–XVI ст. Це Досифей Забіла (бл. 1470–1544), єпископ Крутицький, Сарський і Подонський РПЦ. На жаль, не відомо, яким було його світське ім'я і взагалі життя раннього періоду. У літературі йому приділялося небагато уваги й лише останнім часом вийшла монографія архімандрита Макарія (Веретенникова), присвячена св. московському митрополиту Макарію та його сподвижникам (Архимандрит Макарий (Веретенников). Святитель Макарий митрополит Московский, и архиереи его времени. Москва, 2007. 525 с.). Серед останніх помітне місце належить єпископу Досифею.

Його батьками були Петро та схимниця Улита (вона прийняла чернецтво, мабуть, по смерті чоловіка), а серед інших шести членів роду, вписаних у Синодик, п'ятеро були священниками й ченцями. Деякі автори ототожнюють Досифея з племінником святого Йосифа (Саніна) Волоцького (останній був лідером йосифлян – панівного напрямку в тогочасній РПЦ, до якого входив монах Філофей – популяризатор теорії «Москва – третій Рим»), старцем Досифеєм (Топорковим). Відомий історик О. Зимин заперечує це, вважаючи Досифея прихильником Йосифа Волоцького та йосифлян.

Де народився й жив спочатку майбутній єпископ, невідомо. За свідченням сучасного історика Православної Церкви митрополита Мануїла (Лемешевського), є дані, що Досифей керував певний час Києво-Печерською лаврою. Логічно припустити, що він був родом з України, вірогідно з Чернігівщини, яка в ці часи (XV–поч. XVI ст.) була ареною боротьби між Великим князівством Литовським і Московською державою, а в 1503 р. її більша частина приблизно на 100 років опинилася під владою Москви. З цим видно пов'язана подальша доля Досифея.

23 січня 1508 р. він був поставлений московським митрополитом Симоном на єпископа Крутицького. До того він був ігуменом Троїце-Сергієвої лаври, тільки немає згоди дослідників щодо того, коли саме. Одні вважають, що це відбулося в 1506–1507 рр., інші (П. Строев) відносять це до 1445–1446 рр. Останнє є маловірогідним і, очевидно, ім'я Досифей мали два різних ігумени, котрі належали до різних поколінь. У 1509 р. Йосиф Волоцький мав конфлікт з новгородським архієреєм Серапіоном, і Досифей був одним з тих, хто розглядав цей конфлікт. У 1511 р. митрополит Симон помер і був похований в Успенському соборі Кремля. Єпископ Досифей брав участь у відспівуванні покійного владики. Потім (27 липня) він брав участь у нареченні, а 3 серпня – в інтронізації симонівського архімандрита Варлаама в московські митрополити. У 1515–1521 рр. він освячував ряд новозбудованих хра-

мів у Москві й, зрозуміло, в Крутицях (храм Успіння Пресвятої Богородиці, Різдва Пресвятої Богородиці та ін.) У червні 1518 р. він очолював у Москві хресні ходи, щоб припинилися тяжкі зливи, які загрожували неврожаєм. Важливо, що в цій хресній процесії несли ікони Спаса Вседержителя та Володимирської Божої матері, тієї самої київської ікони, яку захопив у XII ст. завойовник Києва суздальський князь Андрій Боголюбський і вивіз у Володимир на Клязьмі. 15 вересня 1520 р. було ухвалено щорічно здійснювати в цей день в Москві хресні ходи.

Після того, як московським митрополитом став Даниїл (1515–1522), єпископ Досифей брав участь у клопотанні перед великим князем Васиєм III за вельмож, котрі потрапили в немилість. Відома його участь у клопотанні за князів Василя Шуйського (1522), Івана Воротинського (1525) та Федора Мстиславського (1531). Але не тільки добрі діла можна записати на conto єпископа Досифея.

У 1525 р. відбувся суд над св. Максимом Греком, видатним церковним та культурним діячем, критиком московської автокефалії. На Соборі були присутні Василій III з братами, митрополит Даниїл з усім духовенством. Єпископ Досифей не просто брав участь у Соборі, але й допитував святого від імені митрополита. Св. Максим Грек був засланий тоді в Йосифо-Волоколамський монастир. А коли в 1531 р. відбувся повторний суд над ним, то Досифей знову виступає як один з учасників розправи. Зокрема, його цікавили звинувачення святого в тому, що московські митрополити ставляться без благословення Вселенського (Константинопольського) патріарха. У той же час Досифей відіграв важливу роль у справі розлучення Василя III із Соломонією Сабуровою (на це не давав згоди Вселенський патріарх) і укладенні його нового шлюбу з Оленою Глинською (матір'ю Івана IV), через що був у милості великого князя.

3 вересня 1532 р. він разом з митрополитом та іншим духовенством освятив Вознесенську церкву в селі Коломенському, збудовану в зв'язку з народженням спадкоємця – майбутнього царя Івана IV. Коли ж Василій III помер, то Досифей брав участь у його відспівуванні. У малолітство Івана IV в 1537 р., коли почався бунт князя Андрія Старицького, Олена Глинська посилала єпископа Досифея з листом митрополита Даниїла до князя Андрія, схиляючи його до приїзду в Москву, а в разі його відмови погрожувала церковною клятвою. До цього часу відноситься й зустріч єпископа Досифея із св. Макарієм, майбутнім московським митрополитом. У 1539 р. Досифей брав участь у нареченні та інтронізації нового московського митрополита Йоасафа, а в 1542 р. – його спадкоємця св. Макарія. Взагалі за 36 років свого архієрейства він брав участь у інтронізації чотирьох предстоятелів РПЦ. 2 лютого 1544 р. єпископ Досифей помер і був похований у Крутицях у крипті під храмом Воскресіння Христового.

Але який стосунок має єпископ Досифей до козацького роду? На жаль, джерела не дають відповіді на це питання. Теоретично єпископ міг мати спорідненість з протопластом роду, бути його батьком, дідом, родичем... Міг належати й до іншої гілки роду. Таким чином, це питання є відкритим. Але той факт, що з роду Забіл вийшов архієрей, який відіграв помітну роль у церковному й політичному житті Московської держави першої половини XVI ст., є важливим для дослідників генеалогії та краєзнавців Чернігівщини.

Юрій МИЦИК